

Іван Монолатій

«ДАЮ ТОБІ, ЩОБ І ТИ ДАВАВ»: ЄВРЕЙСТВО ГАЛИЧИНИ

Основні принципи, яких дотримувалася єврейська спільнота, співіснуючи в іншоетнічному середовищі Галичини, можна визначити логічним рядом: адаптація – гарантування безпеки – збереження ідентичності. Єврейська спільнота на Галичині володіла високим ступенем комунікативності, адже була орієнтована на те, щоб підлаштовуватися під наявні обставини, по-можливості змінюючи їх для поліпшення умов життя. Галицьке єврейство, як і в інших регіонах Габсбурзької монархії, могло мімікрувати в будь-якому оточенні. Адаптація виражалася в тому, що євреї добре знали мови і діалекти регіону, місцеві традиції та звичаї, психологію тих, хто їх оточував. Вони достатньо гнучко реагували на зміни політичної і ринкової кон'юнктури, пристосовувалися до вимог суспільства, яке їх приймало, і чималих успіхів досягнули в тому, щоб забезпечити власні інтереси і навіть увійти в регіональну еліту. Базовою цінністю політичної культури єврейства регіону був колективізм. Визначальною тут стала теза «ми–ідентичність», основна за оцінюванням включеності людини в групу. За такої градації цінностей високий авторитет мав закон – не лише через схильність громадян апелювати до нього як до частини шанованого минулого, але й через тісний зв'язок закону з релігією. Для галицької єврейської спільноти актуальними були потреба у формалізації правових норм і меж, в яких вона співіснувала з іншими, а також контроль над їхнім дотриманням.

Поведінка євреїв Галичини у повсякденному житті була продиктована необхідністю створення зовнішніх зв'язків у суспільстві, яке їх приймало (монархія Габсбургів). Ці зв'язки могли б слугувати гарантією безпеки та збереження майна єврейської спільноти. Підтримання нормальних стосунків з навколишнім середовищем зазвичай ставили вище за матеріальну вигоду. Проникненість єврейської спільноти переважно була обмеженою. Контакти із суспільством, яке її приймало, встановлювалися лише у певних сферах і не торкалися релігії, традицій і культури. У сприйнятті населення регіону євреї були носіями чужої культури і віровчення. Незважаючи на такі засадничі принципи, взаємини євреїв і українців можна визначити як етнічний компроміс. Інтеграція єврейської спільноти в суспільство (Галичина) була глибокою лише в господарській сфері. Рід заняття євреїв – активна участь у торгівлі та підприємництві – визначав ставлення з боку суспільства, яке їх приймало. Зазвичай переважала реакція настороженості, підозрілості та впев-

нености в тому, що достаток євреїв не може бути наслідком чесної праці. Адже ментальність селянства на Галичині визначала працю як важку фізичну на землі; цим почасти можна пояснити численні свідчення сучасників, вони відмовлялися вважати євреїв людьми, які чесно заробляють на кусник хліба. Традиційні заняття євреїв ремеслом і торгівлею трактували як засіб свідомо уникати участі в єдиному праведному способі отримання засобів до існування – землеробстві.

Тож це був не зовсім надійний шлях закріплення міжетнічних взаємин. Євреї володіли певним економічним ресурсом і вміло ним розпоряджалися, однак модель взаємовідносин з іншими етнічними спільнотами мала через це своєрідні «тріщини», які надавали крихкості усій конструкції. Відносини між євреями й українцями регулював своєрідний кодекс – неписані правила, які сформувалися впродовж століть на досліджуваній території. Етнічна солідарність між євреями й неєвреями (українцями, поляками, німцями) виникала передусім у господарській сфері, де ці групи взаємодоповнювали одна одну. Ініціативи у встановленні ринкових відносин та активізації ділових контактів часто виходили від євреїв. Поза цим українці достатньо адекватно сприймали єврейську спільноту, хоча психокультурна етнічна дистанція майже не скорочувалася. Загалом це засвідчує суб'єктивні і, безумовно, міфологізовані судження, які ґрунтувалися на поширених етнічних стереотипах образу єврейської спільноти досліджуваного регіону.

Найважче євреям у культурі південно-східної Галичини давалося «бути іншим» – це постійна спокуса зведення рахунків поміж єврейською культурою і культурою неєврейською (більшості), гегемонії однієї зі сторін або ж поділу на різні сфери («євреї удома; поляк, німець, українець – на людях» чи ж навпаки). Головний виклик, що поставав перед галицьким євреєм, – це те, як обернути свій номадизм, протест проти «стирання» «іншості», своє заперечення «природного» зв'язку між мовою, етнічністю і землею, свою пристрасть до тексту як привілейованого простору та інші когнітивні й ціннісно-нормативні настанови в зацікавлену нормативну критику культури більшості, з одного боку, а з іншого – в неупереджене і навіть радикальне ставлення до різноманітних виявів єврейства.

Євреї на Галичині: етнодемографічний розвиток. Витоки формування єврейської діаспори на Галичині сягають ще часів середньовіччя, коли на цю територію були спрямовані міграційні хвилі. Перебуваючи осторонь військово-політичного психозу, який охопив Західну Європу X–XI ст., галицькі землі дуже приваблювали багатостраждальних євреїв-утікачів, тим більше, що в плані поселення для них ще не існувало якихось обмежень. Місцеві володарі навіть сприяли цьому, надаючи відповідні привілеї. Першим задокументованим повідомленням про присутність євреїв у Львові вважають клаузулу в привілеї 1356 р. про можливість організації ними та іншими «націями» міста свого судочинства за головування міського війта¹. Однак уже кінець XIII ст. ознаменувався поглибленням християнізації галицького суспільства і впливом німецьких поселенців, войовничий антисемітизм яких почав поволі проникати в середовище міщан. Цим вміло скористалися купці християнського віросповідання. За їхнього наполягання у 1299 р.

на галицьких євреїв наклали додаткові податки й обмеження, а коли в 1319 р. у південно-східній Польщі виникла загроза голоду, в цьому звинуватили місцевих євреїв, яких вигнали з багатьох міст. Згодом, у 1492–1497 рр., прибула невеличка група заможних євреїв-купців, вигнаних з Португалії, які, незважаючи на всі заборони та обмеження, зуміли швидко «домовитись» з місцевою адміністрацією і налагодити успішну комерцію. Лише ХVІ ст. для галицьких євреїв було назагал спокійним і продуктивним – їхня кількість стрімко зростала не лише в містах, але й у сільській місцевості. На межі ХVІ–ХVІІ ст. єврейське населення становило близько 6% від загальної кількості всього населення Галичини². А що в період Речі Посполитої євреї встигли майже монополізувати її торгівлю, зосередити в своїх руках великі капітали, то на 1772 р. вони становили 7% населення східної частини Галичини³. В перші роки австрійського врядування в Галичині тут могло проживати приблизно 151 300 тис. євреїв, тобто 41 400 тис. сімей, об'єднаних у 257 кагалів⁴.

Ставлення Габсбургів до своїх східних провінцій як до слабозаселених і промислово відсталих територій давало змогу уряду вирішувати демографічні проблеми Центрально-Східної Європи. Певні зміни в етнічній структурі населення Галичини спричинила австро-німецька колонізація. Виконання ж цісарських патентів про виділення селянських земель для єврейських родин на місцях усіляко саботували. Галицьке намісництво планувало перевести на землю 1 410 сімей. Кожній сім'ї для облаштування землеробського господарства покладали 250 злотих. Однак фактично грошей для єврейських колоністів не виділяли. Станом на 1822 р. у сільському господарстві краю були задіяні лише 836 сімей, зосереджених головню у східній частині Галичини. Так, у Золочівській окрузі було 228 єврейських селянських господарств, Львівській – 136, Станіславівській – 109⁵.

Що ж стосується суспільного становища євреїв, то в 20-х роках ХІХ ст. воно мало чим відрізнялося від їхнього соціального і правового устрою другої половини ХVІІІ ст. Збільшувалася кількість євреїв-мешканців містечок і сільських місцевостей. У 1821 р. на цілій Галичині проживало 218 тис., а в 1830 р. – 250 тис. євреїв (у 1825 р. євреїв налічували 270 тис., а у 1846 р. – 335 071 особу). Їхня питома вага у західній частині Галичини становила 7,5%, а в східній – 12,3% від усього населення. Три чверті єврейства було зосереджено у великих і малих містах. У Львові, Самборі, Перемишлі, Тарнові та інших містах вони були змушені тулитися в гетто⁶. Щоправда, гетто було місцем єврейської автономії, де євреї мали оптимальні умови, щоб сповідувати свою релігію і почуватися відносно захищеними⁷.

Упродовж цілого ХІХ – на початку ХХ ст. єврейське населення⁸ на Галичині зростало, адже його територіальне розміщення було рівномірнішим, ніж, скажімо, польського. В останній чверті ХІХ ст. тут проживали дві третини всього австрійського єврейства (понад 800 тис. осіб), однак у жодному з повітів Галичини у 1900 р. євреї не становили менше 5% населення. У 13 повітах їхня частка коливалася від 5% до 10%, у 31 повіті – 10–15% і в чотирьох – 15–20%, у Львові – понад 25%. Єврейство становило 23% мешканців поміщицьких маєтків, у тій чи тій кількості вони були

майже в кожному селі. Але особливо високою їхня частка була в містах – 36–39% населення. 71% усіх євреїв східної частини Галичини були міськими жителями⁸.

Євреї були найчисленнішими в групі 19 східногалицьких міст у 1880 р. В семи містах вони становили понад половину всього населення: в Бучачі – 63% (6281 особа), Тернополі – 52,2% (13 468), Бродах – 76,8% (15 316), Жовкві – 55,3% (3757), Коломиї – 51,9% (12 002), Станіславові – 53,8% (10 023), Дрогобичі – 50,4% (9181). У п'яти містах – Бережанах, Золочеві, Сокалі, Стрию, Сяноку вони становили відносну більшість. В середньому в усіх 19 містах вони становили 45,6% всього населення⁹. Іншою була ситуація в містах і містечках, де євреї становили майже половину всього населення. У 1880 р. вони мали абсолютну більшість у 40 населених пунктах. З них значними були: Заліщики (70,2%), Борислав (79,0%), Щирець (79,0%), Косів (78,3%), Підволочиськ (74,9%) і Сенява (70,9%). У 12 містах і містечках – Долині, Богородчанах, Хирові, Комарні, Товмачі, Новому Яричеві, Бібрці, Ходорові, Глинянах, Кам'янці-Струмиловій, Збаражі, Буданові євреї становили відносну більшість, у решті громад – меншість, у Галичі і Збаражі їхня частка була по 0,7%. У 1910 р. австрійська статистика констатувала, що єврейське населення в групі 83 міст і містечок зазнало суттєвих змін. Питома вага євреїв у низці громад різко знизилась: у Косові – з 78,3 до 53,2%, Гусятині – з 72,5% до 56,7%, Заліщиках – з 72,2 до 60,2%. Загалом же абсолютну більшість євреїв втратили в 17 містах і містечках. Натомість в Угневі їхня питома вага підвищилася з 43,1 до 50,8%, у Новому Яричеві – з 45,5 до 50,5%. На 1910 р. євреї мали абсолютну більшість у 25 містах і містечках (у 1880 р. вони мали її у 40 громадах)¹⁰.

На початку XX ст. урбанізацію єврейського населення особливо контрастно демонстрували крайові центри – Львів (44 258 осіб, або 27,68%) і Чернівці (21 587, або 31,92%)¹¹. Не відставали від них і 19 більших східногалицьких міст, в яких за 1880–1910 рр. єврейське населення збільшилося на 37,2% (42 558 осіб)¹². Оскільки більшість євреїв (70% у 1900 р.) жила в містах і містечках («штетлях»), а більшість християн – на селі, стосунки між ними набирали рис типового антагонізму між міськими жителями і селянами. Якщо приблизно 80% українців і поляків жили із сільського господарства, так само приблизно 80% євреїв жили з торгівлі та ремесла, розвиваючи у своєму середовищі торговельну і ремісничу верстви – класичні заняття для євреїв, які потрапили у край з переважно аграрним населенням (Галичину). Це стосувалося однаково і міських, і сільських євреїв. Останні утримували корчми й вели дрібну торгівлю. В окремих галицьких повітах один єврейський торговець припадав на кожні 8–10 сімей, а село із 80 селянами могло мати 6–8 торговців або корчмарів¹³. Заняття торгівлею не конче означало багатство чи високий соціальний статус євреїв у Галичині. Понад 28% галицьких євреїв було задіяно поза сільським господарством і, зокрема, 26,4% – у промисловості, 29,4% – у торгівлі, 7,9% жило з рент, допомог, працювало в домашній службі або ніде не працювало. У відповідних професійних групах частка євреїв була непропорційно висока¹⁴. Більшість господарів володіла дрібними ділянками землі – 2,5–3 га і ледь зводила кінці з кінцями. До цього ж зауважмо, що через низьку купівельну спроможність місце-

вого населення та сильну внутрішню конкуренцію наприкінці ХІХ ст. все майно пересічного галицько-єврейського торговця не перевищувало (в перерахунку на доларовий еквівалент) 20 американських доларів, а в багатьох випадках – навіть чотирьох¹⁵.

Євреї, зайняті в сільському господарстві, стосовно до неєврейського населення становили лише 1,9% у східній частині Галичини. У 1890 р. євреям належало понад 13% поміщицьких земель Галичини, а в окремих повітах (Стрийському, Долинському) – понад половину. Крім того, вони становили майже половину всіх орендарів поміщицьких маєтків. 3 291 630 га поміщицьких земель у 1889 р. євреї володіли 11,02% всіх площ, а в 1902 р. – 10,34%. Середня величина єврейського земельного наділу, згідно з даними «Єврейської енциклопедії», становила 377 га, неєврейського – 416 га¹⁶.

Як в абсолютному, так і у відсотковому відношенні на початку ХХ ст. євреї переважали в промисловості над українським населенням. У 1901 р. із 641 729 галичан, зайнятих у промисловому виробництві, 232 917 осіб були євреями і 69 893 – українцями. Якщо євреї становили 11,1% загальної кількості населення Галичини, то в промисловості їхня частка була 36,3%, в той час як українці становили 42,1% всього населення і займали у промисловому секторі 10,9%. У 1900 р. в торгово-посередницькій діяльності брало участь 34,5% єврейського населення регіону¹⁷. А в 1910 р. у середньому на тисячу галицьких працівників припадало 12,7 єврея, який працював у сільському господарстві і лісівництві, 52,4 – в гірничовидобувній та металургійній промисловості, 79,9 – в будівельній промисловості, 142,1 – в обробці металу, 204,7 – у виробництві машин та інструментів, 341,0 – в хімічній промисловості, 159,8 – в текстильній промисловості, 427,5 – в паперовій і шкіряній промисловості, 209,8 – в деревообробній промисловості, 417,3 – в харчосмаковій промисловості, 369,7 – у швейній промисловості та хімчистці, 126,3 – в будівництві, 298,7 – в поліграфічній промисловості, 848,0 – у лихварстві, торгівлі товарами і страхуванні, 760,0 – в постійних дворах і готелях, 189,8 – в домашній прислузі та найманій праці. Заразом євреї становили високий відсоток у багатьох галицьких професійних групах (30–40%), а також серед працівників торгівлі і готельного бізнесу (приблизно 80%)¹⁸.

Однак в умовах невпинного погіршення економічної ситуації на Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. переважна більшість єврейського населення існувала на межі бідності, постійних нестатків, масового безробіття. Важкі соціально-економічні умови породжували еміграцію єврейського населення з Галичини спочатку в інші регіони імперії, а потім і в інші країни. Впродовж 1880–1900 рр. з Галичини емігрувало понад 14 тис. євреїв, а за 1880–1910 рр. їх виїхало 237 тис., або 85% усіх емігрантів-євреїв монархії і 30,1% всіх емігрантів з Галичини¹⁹. Серед емігрантів 19,7% було неписьменних, 40,9% визначалися як особи, які не мали певних занять, а лише 35,5% були кваліфікованими робітниками²⁰. Євреї емігрували з Галичини до США, Німеччини, Швейцарії, Англії, інших земель Австро-Угорщини – Нижньої Австрії, Закарпаття, Угорщини, Сілезії.

Євреї на Галичині в умовах дискримінаційних практик держави щодо «чужих». Специфічна етнополітична модель Габсбурзької монархії передбачала гарантування рівності прав групи за одночасного невизнання її соціокультурних особливостей. Саме таку позицію центральна влада обстоювала в «єврейському» питанні. Її суть зводилась до констатації того, що євреї, будучи рівноправними австрійськими громадянами, не мали прав національної спільноти. За моделі обміну громадянського рівноправ'я на етнічне самозречення, небажаному з погляду центральної влади «чужому» – євреєві – пропонували той своєрідний варіант рівності, який де-факто означав нерівність. Адже, враховуючи сучасні критерії в тлумаченні рівноправ'я, збереження самости громадянина, а отже, й групи, слід трактувати невід'ємним, природним правом. Отже, ціна, яку мали сплачувати євреї Дунайської монархії за рівність з іншими громадянами, – непропорційна, а застосована щодо них схема засвідчує використання владою у сфері етнонаціональних відносин елементів селективності²¹.

Наприкінці 80-х років XVIII ст. євреї на Галичині стали безпосереднім об'єктом абсолютистської політики австрійського уряду. Цьому передували перші спроби вноормування організаційних засад єврейської етнічної групи – «Патент стосовно запровадження нового закону для євреїв Галичини та Володимирії» і «Загальний закон для всього єврейства Королівства Галичини та Володимирії», опубліковані в червні 1772 р. Зокрема, останній установлював порядок нагляду за євреями в їхніх внутрішніх релігійних і звичаєвих справах «у міру впливу останніх на загальний правопорядок у краї»²². 1 листопада 1789 р. в Галичині і Буковині набув чинности «Єврейський патент» імператора Йосифа II від 7 травня 1789 р.²³ Запровадження положень цього закону, відомого також як «Едикт терпимости» та «Єврейський порядок», було свідченням намагання держави встановити контроль над окремою етноконфесійною спільнотою. Адже, маючи на меті перетворити євреїв на «корисних громадян» держави, патент передбачав непомірне втручання держави у внутрішнє життя єврейських громад, суттєве обмеження та жорстку регламентацію їхніх адміністративно-управлінських ролей.

Функції єврейських громад зводились лише до задоволення релігійних потреб їхніх членів та утримання необхідних релігійно-ритуальних інституцій (§ 1–10). Зокрема, громадські синагоги зрівнювалися у правах з костьолами. Водночас будувати нові синагоги і молитовні будинки євреї могли тільки з дозволу місцевих властей, сплативши попередньо встановлену таксу. На нашу думку, це було свідченням сегрегації де-юре – адміністративної сегрегаційної політики, яку сповідували держава і місцеві органи влади в цей період. Своїм єврейським підданим імператорський закон гарантував безперешкодне виконання релігійних практик: «§ 1. Усі євреї без найменших перешкод мають право сповідувати релігію та плекати батьківські звичаї і традиції за умови, що це не суперечитиме державним законам»²⁴. Паралельно це трактування заклало підґрунтя для неминучого конфлікту між єврейською релігійною традицією і світським правом, адже тепер євреї мусили звертатися зі своїми скаргами безпосередньо в австрійські державні

суди. Так, у процесі зрівняння євреїв в очах закону громада значною мірою втратила свої прерогативи (скасовано владу кагалу, втратила силу юрисдикція судів рабинів, майже зруйновано складну структуру місцевого самоврядування, успадковану від Речі Посполитої)²⁵. Однак проголошений принцип зрівняння у правах і обов'язках з іншими підданими корони нівелювався принципом концесійності індивідуальних прав і свобод євреїв та їхньою залежністю від волі державних чиновників і місцевої бюрократії.

Зауважмо, що примусова інтеграція галицького євреїства в політико-правову систему Австрійської імперії через уніфікацію церковно-релігійного простору не супроводжувалася автоматичним розширенням їхніх громадянських і політичних прав. Про це свідчили норми австрійського публічного права, які містили чимало пережитків середньовіччя, зокрема обмежень і заборон суто конфесійного характеру. Так, Загальний кодекс публічного права, який набув чинності з 1 січня 1812 р., забороняв особам християнських конфесій вступати в шлюб із нехристиянами. Особи нехристиянських конфесій не мали права засвідчувати останню волю християнина та вступати в шлюб без дозволу місцевої адміністрації – ще одне свідчення адміністративної сегрегації. Згідно з § 142 Загального судового кодексу, свідчення, дане євреєм на користь іншого єврея в судовій справі проти християнина, вважали «сумнівним»²⁶. Дискримінаційний характер австрійського законодавства щодо євреїв виявлявся і в тому, що ведення метричних книг у єврейських громадах перебувало під наглядом римо-католицьких священників, а витяги з них підлягали засвідченню з боку останніх²⁷.

У середині ХІХ ст. позиція Габсбурзької монархії щодо визнавців юдаїзму почала змінюватися, оскільки в 1848–1851 рр. до законодавства вносять положення про державну гарантію автономії самоврядування всіх етноконфесійних спільнот. Останні у своїй діяльності мусили спиратися на затверджений статут²⁸. Далі конституційні закони 1867 р. зрівняли євреїв з іншими етнічними групами як у соціально-економічних, так і в конфесійних правах. Ці тенденції відповідали загальним положенням права етнічних меншин на заснування власних товариств²⁹, а отже, створювали можливості реєстрації єврейських релігійних громад на рівних правових підставах. Суттєвим бар'єром у практичному функціонуванні останніх залишалися майнові питання, які зоставалися у віданні християнських етноконфесійних спільнот, передусім римо-католиків. Вирішальне значення для зміни статусу єврейських релігійних громад мав закон «Про врегулювання зовнішніх правовідносин єврейських общин», ухвалений 21 березня 1890 р., положення якого загалом діяли в Галичині до 1927 р.³⁰ Відповідно до австрійської традиції, яка визнавала євреїв лише як релігійну групу (конституція 1867 р. визнавала релігійною спільнотою (*Religionsgemeinschaft*), але не народністю (*Volksstamm*)), єврейська релігійна спільнота отримала статус, принаймні теоретично, інституції винятково конфесійної³¹. Закон визначав, що «община є основною формою релігійної організації євреїв і має на меті ... задовольняти релігійні потреби її членів»³². Особливістю закону було й те, що він організаційно, однак примусово, об'єднував

у межах релігійної громади представників різних частин юдаїзму: «Нікому не дозволяється чинити перешкоди вільному визнанню релігійних переконань, особливо під оглядом виконання ритуалу» (§ 25). Це, своєю чергою, гарантувало релігійну свободу в єврейських громадах. Одночасно § 2 встановлював, що кожна з них мусить мати чітко окреслений простір; у його межах може існувати тільки одна община (*Israelitische Kultus Gemeinde*). Кожен єврей мусив належати до тієї релігійної громади, в якій постійно мешкав³³. Оскільки введення закону потягнуло за собою проблеми з практичною реалізацією цієї новели, Адміністративний трибунал у Відні ухвалою від 7 квітня 1908 р. постановив: якби єврей мав кілька постійних місць проживання в межах кількох релігійних громад, то його треба вважати членом кожної з них³⁴. З огляду на це правомірно стверджувати, що особливістю взаємин єврейських релігійних громад з владою/державою в досліджуваному хронотопі став наступальний характер останньої. Її законодавство, особливо після 1848 р., слугувало суттєвим засобом коригування етнополітики щодо статусу єврейських релігійних інститутів, об'єктивно-імперативним прийомом регулювання відносин держави з визнавцями юдаїзму.

Потужним чинником інтеграції підпорядкованих груп у державу був тандем мова/освіта, який, утверджуючи нові ідентичності, впливав на сприйняття інтегративної функції держави. У підавстрійській Галичині мови етнічних меншин, що проживали в цьому регіоні, здебільшого залишалися упослідженими, а їхні носії не мали шансів на зміну стану справ на свою користь. Про це свідчить, зокрема, контрверсійність у розв'язанні шкільною владою мовного питання євреїв – обмеження сфери функціонування мови титульного етносу, протиставлення йому мови польської. Наприклад, у 1880 р. євреї з Бродів, які вважали себе частиною німецької етнації, покликаючись на ст. 19 Конституції про гарантії збереження і підтримку національності і мови етнофорів імперії, скаржилися державному трибуналові у Відні на відмову крайової шкільної ради Галичини у праві відкривати нові школи з німецькою мовою навчання. Незважаючи на те, що 12 липня 1880 р. трибунал підтвердив права бродівських євреїв, його рішення не вплинуло на зміну позиції крайової шкільної ради, оскільки воно не було обов'язковим для виконання адміністративною владою краю³⁵.

Виразні риси інтеграції в освітній простір держави мало й шкільництво євреїв. Ще в 1859 р. в цілій Галичині було тільки шість єврейських шкіл, зокрема чотири так звані «головні» (Броди, Краків, Львів, Тернопіль) і дві «тривіальні» у Львові. Мізерні наслідки для єврейського шкільництва мали реформи 1860-х років: у 1868 р. свій шкільний обов'язок реалізовувало майже 34% єврейських дітей³⁶. Імовірно, що в цей час релігійна освіта ще домінувала в етногрупових настроях єврейства. Тільки з другої половини XIX ст. спостерігаємо поступове збільшення євреїв у державних закладах освіти. Це можна пояснити використанням права на здобуття світської освіти на загальних для населення імперії підставах, яке ґрунтувалося на конституційній новелі про рівноправність етносів Габсбурзької монархії. Приклад цього – навчання євреїв у державних гімназіях Галичини. Якщо в 1850/51 н. р.

тут їх налічувалося 260 (6,1% від загальної кількості учнів), то в 1913/14 н. р. – 9432 особи (22,3%). Подібна ситуація була в реальних школах³⁷.

Паралельно відбувалося адміністративне втручання крайової влади в освітній процес євреїв. У 1886 р. галицьке намісництво вирішило, що в релігійних школах не можна викладати світські предмети (читання або граматику німецької і польської мов, арифметику), якщо школа не отримала спеціального дозволу на функціонування цього закладу лише як приватного. Незважаючи на це, цілодобове право перевірки закладів мали представники гмін, жандармерії, а також лікарі. Це давало змогу представникам крайової і повітових влад перевіряти хедери, у 1906 р. це спричинило окремий запит Міністерства віровизнань і освіти, чи не стало закриття шкіл результатом якихось адміністративних помилок або помилкових даних. Натомість староства у Галичині повідомляли Відень, що не закрито жодного хедера³⁸.

Особливе завзяття в обмеженні прав етнічної групи на освіту й закритті хедерів виявляла влада на місцях. Один із прикладів – ситуація в м. Снятині. Так, у січні 1887 р. місцеве староство покарало Давида Кунера штрафом (14 ринських 28 крейцарів) за невідповідність приміщення, в якому містилася школа. Та оскільки винний пояснював втрату будинку пожежею, намісництво зменшило штраф до п'яти ринських (що відповідало 18 год арешту)³⁹. «Змагання» влади з ліквідації/закриття хедерів доходили до курйозів. Приміром, якогось Маєра Керкера покарали за те, що він навчав більшу кількість дітей (30 замість 25), аніж мав на це дозвіл. Щоправда, обвинувачений стверджував, що до класу приходили діти «не записані, чужі», а через смерть дружини забракло особи, яка б підраховувала учнів. Тому львівські урядники зменшили штраф із семи до п'яти ринських. А от Рубін Дунст, який утримував хедер без потрібного дозволу, пояснював це незнанням права. Це не переконало повітової влади, яка закрила школу і наклала на його власника штраф у розмірі 25 ринських (або 3 ½ днів арешту). Однак Галицьке намісництво, підтвердивши законність усіх застосованих покарань, зменшило штраф до десяти ринських⁴⁰.

Спостерігалася й інша тенденція – двомовні польсько-єврейські середні школи поступово витісняли суто єврейські навчальні заклади. Головне завдання таких утравістичних установ полягало в підготовці єврейської молоді до життя на нібито етнічно польських землях через надання їм належних знань польської мови та відомостей із загальноосвітніх дисциплін, які викладали польською мовою⁴¹. Тільки окремі предмети (зокрема релігія) викладали їдишем або івритом. Поширеною була думка, що мовою навчання євреїв мусить бути лише польська мова. А що навіть у спеціалізованій трирічній школі для підготовки вчителів іудаїзму (наприклад, в установі львівської єврейської громади, яку фінансували уряд і крайова адміністрація) мовою викладання була польська⁴², то зрозумілою була політика крайової шкільної ради на уніфікацію освітнього простору через упровадження як пріоритетних у навчальний процес приватних фахових шкіл загальноосвітніх дисциплін польською мовою⁴³.

Суголосним із тенденціями в освіті був і курс на інтеграцію єврейства в державний контекст через вибір/зміну єврейських імен і прізвищ – необхідну умову

повноцінної участі у спільноті громадян. Вибір/зміна євреями своїх імен і прізвищ стали суттєвим механізмом інтеграції цієї етнічної групи в етнополітичний організм дуалістичної імперії. Про важливість проблеми свідчить такий факт: 20 липня 1892 р. крайова шкільна рада доручила директорам підпорядкованих їй навчальних закладів, щоб у документації (зокрема шкільних свідоцтвах) єврейські імена вписували з огляду на державне право – тобто їхні німецькі або польські відповідники⁴⁴. А тому в Галичині використання їхніх польських відповідників переважало. Так виникла ситуація, коли власне єврейські імена, наприклад, Ітциг, Юдель, Шміель у щорічних шкільних свідоцтвах або атестатах записували як Ісаак (Іцхак), Юда чи Самуель⁴⁵. Такі зміни, по-перше, становили проблему для підтвердження юдейського походження, по-друге – для самих носіїв «нових» імен це було зміною суспільного статусу, коли їх трактували як німців чи поляків «Мойсеевого віровизнання».

Візитною карткою інтеграційного політичного проекту Габсбурзької монархії був показовий мовний плюралізм, сповідуваний державою. Її значущий компонент – функціонування етнічних ЗМІ. Індикатором асиміляційних/акультураційних процесів можна вважати еволюцію єврейської етнічної преси на Галичині 1881–1911 рр. – від суто івритської до німецько-польської. Єврейські читачі досліджуваних теренів користувалися загальнодержавною пресою німецькою мовою, а також власними виданнями німецькою й польською мовами, а також івритом та їдишем. Вихід у світ єврейських видань німецькою мовою («*Lemberger Jüdischer Zeitung*», «*Der Israelit*») підтверджував наявність германізаційних впливів у лоні етнічної групи до другої половини XIX ст. Останній часопис, який був речником «Шомер Ізраелю», у 1873 р. декларував: «Ми – австрійці. Ми австрійські патріоти»⁴⁶. З 1880-х років спостерігаємо домінування польськомовних львівських часописів «*Zgoda*» (1877–1878), «*Ojczyzna*» (1881–1891)⁴⁷.

До цього, сказати б, асиміляційного проекту галицьких ЗМІ долучалися й пресові видання політичних партій євреїв у Галичині, передусім сіоністського напрямку: львівські тижневік «*Przyszłość*» (1892–1898) із накладом 350–600 примірників, «*Wshód*» (1900–1912) (700–100 прим.), молодіжний місячник «*Moriah*» (з 1903 р.) (800–1200 прим.), часопис «*Tagblat*» (1904) з накладом у 6 тис. (!) примірників⁴⁸. Згодом, у 1900–1910-х роках, асиміляторські ідеї артикулювали львівські часописи «*Jedność*» (1907–1912) і «*Ziednoczenie*» (1912–1918). На других позиціях за географією поширення і тиражем перебувала соціалістична періодика німецькою мовою та їдишем: «*Der Arbeiter*» (1893–1896) з накладом у 500 примірників, «*Jidiszes Volksblat*» (550–600 прим.), «*Das Jidisze Folkscajtung*» (1700 прим.), довговічний «*Der Jidisher Socjaldemokrat*» (1867–1918) з тиражем 800 примірників, а також «*Der Socjaldemokrat*» (з 1908 р.), наклад якого коливався від 250 до 1500 примірників. Загальні тиражі єврейської преси сумарно налічували 75 тис. примірників у 1881 р., а в 1910 р. – понад 2 млн примірників⁴⁹.

У такий спосіб держава давала поштовх внутрішньогруповому дискурсові ідентичності підпорядкованих груп. А що цей процес проходив по-різному – між бажанням одних стати як «усі» й одночасно бажанням інших зберегти свою самість

(регіональну, культурну та етнічну), то інтеграція означала для них втрату ідентичності, а прив'язаність до останньої – неможливість інтеграції. Подібна колізія стала результатом намагань влади стерти всі субетнічні, регіональні, культурні, лінгвістичні відмінності всередині дуалістичної імперії, зокрема й галицького єврейства. Це виявилось у партійно-політичній структуризації останніх⁵⁰.

Етнополітична ідентифікація галицького єврейства. Визначальний чинник, що спонукав політичну ідентифікацію і партійно-політичну структуризацію євреїв, – це розбіжності в їхній оцінці перспектив місцеперебування етнічної групи. Ізраїльський учений Е. Мендельсон означив їх дефініціями «тут» (у країнах проживання) і «там» (на історичній батьківщині)⁵¹. Ця дилема призвела до розмежування євреїв на сіоністів і так званих територіалістів. Власне формування сіоністської ідеї і стало контрастним віддзеркаленням поступового визначення євреями етнополітичних цілей, їхнього превалювання в груповій свідомості. Сіонізм, який був одним із шляхів збереження єврейської ідентичності, ґрунтувався на ідеї самодостатності єврейського народу та необхідності заснування власної єврейської держави на історичній землі предків, у Палестині. Сіоністи переслідували не тільки політичну мету, вони вважали, що присутність на політичній мапі світу Єврейської держави приведе до морального відродження й внутрішнього оновлення єврейства в усій діаспорі, оскільки стане запорукою зміцнення її етнічної свідомості. Наприкінці ХІХ ст. гостріше, ніж будь-коли, постало питання, хто ж такі євреї – народ, релігійна група чи громадяни своїх країн проживання. На це питання євреї мали відповісти самі і зробити свій вибір. На стику двох століть почалося формування єврейської етнічної самосвідомості. Позбавлені батьківщини і державності майже дві тисячі років, на відміну від поляків і українців, євреї в Галичині не мали державницьких устремлінь на цій території, а для релігійної традиції та сіоністичної ідеї критерій «територія» сягав рівня універсального ідеалу⁵². В дилемі дефініцій євреї-релігійна спільнота та євреї-народ поступово перемагала остання. Тож перші покладали надії на розв'язання єврейського питання на теренах, де проживали, другі – робили категоричну ставку на відродження власної державності в Палестині. Давалися взнаки й відмінні світоглядні орієнтири: якщо традиціоналісти поклалися на веління Месії, то «модерністи» виступали речниками боротьби за громадянські й етнічні права. Про те, що соціальна стратифікація євреїв на Галичині призвела до формування відмінних стратегічних завдань, які визначали діалектику національного ідеалу єврейства, свідчило функціонування їхніх етнічних організацій і товариств⁵³.

Перші сіоністські організації з'явилися в Галичині на початку 80-х років ХІХ ст. Незважаючи на емансипацію 1867 р. та форсовану асиміляцію, проблема дискримінації євреїв не знімалася з порядку денного, особливо в економічних відносинах, які були основою суспільного життя⁵⁴. Приміром, асимілятори німецького напрямку в 1868–1869 рр. створили союз «Шомер Ізраель» («Варта Ізраїлю»). Представники «Шомер Ізраель» наголошували, що «є австрійцями» і «австрійськими патріотами», які свободою і рівноправністю зобов'язані Габсбургам. У питаннях внутрішньої

політики союз «Шомер Ісраель» виступав за консолідацію всіх єврейських громад на Галичині. Його керівники проголосили ідею створення Союзу єврейських громад⁵⁵. Дуже численною у 80–90-ті роки XIX ст. була група асиміляторів, орієнтованих на польську культуру. Асимілятори польського напрямку об'єдналися в товариство «Агудас Ахім» («Союз Братів»)»⁵⁶. Унаслідок їхньої активної просвітньо-пропагандистської діяльності польська мова, що ще кілька десятиріч тому рідко звучала на вустах єврея, стала мовою єврейської інтелігенції, а серед простого народу – мовою приятельського спілкування.

До того ж вияви новітнього антисемітизму та пауперизація галицьких євреїв сприяли їхній еміграції з Габсбурзької монархії. Починаючи з 1870-х років, зростали темпи еміграції, євреї покидали Галичину остаточно, цілими сім'ями. Ці обставини змусили представників єврейської інтелігенції шукати нові шляхи розвитку єврейського суспільства на Галичині. Власне ці роки й характеризувалися розвитком так званого палестинофільського руху, очільники якого першими з-посеред єврейських національних партій організаційно структурувалися⁵⁷. Прагнення євреїв знайти свою втрачену історичну батьківщину почало набувати реальних форм.

В 1882 р. у Львові відбувся перший сіоністський вечір, а через п'ять років постала провісниця палестинофільського руху – організація «Ціон». На початку 1890-х років вона оприлюднила брошуру «Якою повинна бути програма єврейської молоді», що маніфестувала прагнення єврейства до національного відродження⁵⁸. У 1895–1896 рр. на двох з'їздах «Ховеє Сіон» було засноване Галицьке товариство для колонізаційної роботи в Палестині під назвою «Агават Сіон» («Любов Сіону») із центром у Тарнові. Саме сіоністи-вихідці з цього міста у 1897 р. заснували першу галицьку колонію в Палестині – Махнаїм⁵⁹. Так завершився перший протосіоністський період розвитку сіонізму, під час якого відбулася інституціоналізація руху політичних акторів євреїв у Галичині⁶⁰.

Зауважмо: сіоністи не ставили виразних політичних завдань, їхньою головною метою була боротьба за збереження єврейської етнічної ідентичності, а ідеалом – утворення Єврейської держави в Палестині чи Уганді. Іншими територіями, де могла б виникнути держава євреїв, уявляли Америку, терени між річками Небраскою і Арканзасом⁶¹. Проте важливим в усіх проєктах було твердження, що найбільшим щастям для єврейського народу може бути тільки незалежна батьківщина⁶². Аналізуючи сучасне становище єврейства, сіоністи акцентували, що воно впродовж багатьох сторіч характеризувалося постійною боротьбою, в якій євреї зазвичай були слабкою стороною⁶³.

У 1883 і 1887 рр. у Львові виникли сіоністські товариства «Мікра Кодеш» («Скликання священного зібрання») і «Сіон», які в майбутньому і стали ядром Всегалицької сіоністської організації. Згодом у всіх більших містах Галичини були створені схожі товариства: «Шохре Тошіа» у Стрию, «Га-іврит» у Коломиї, Станіславові, Тарнові й Дрогобичі⁶⁴. Ці організації, з одного боку, боролися за те, щоб уже наполовину засимільована молодь знову повернулася до єврейської історії та єврейської мови, з іншого – за просвіту найортодоксальніших представників

єврейства⁶⁵. Саме в цей час на політичному горизонті краю з'явилася Єврейська національна партія (ЄНП), що проголосила: «Єврейський народ не загинув, він має життєві сили, щоб перечекати бурю і відродитися до нового життя»⁶⁶.

Свою програму ЄНП оприлюднила у Львові в 1892 р. Вона складалася з двох частин, які стосувалися становища євреїв Галичини і проблем освоєння Палестини. Частина програми ЄНП, присвячена внутрішній політиці, передбачала здобуття значної кількості представницьких місць у керівництві громад і парламенті, а також реалізацію прав, що належать євреям як окремому народові, створення спілок єврейських ремісників, опанування нових сфер економічної діяльності, створення професійних шкіл, ліквідацію кагалів, виховання молоді в дусі юдаїзму, заснування семінарії для підготовки рабинів, поширення сучасних наукових знань, розвиток етнічної самосвідомості, достоїнства і солідарності, усвідомлення своїх прав і обов'язків як щодо євреїв, так і неєвреїв. Зовнішньополітична програма містила такі положення: організація еміграції євреїв з Росії і Румунії до Палестини, створення там колонії для єврейського пролетаріату, пробудження в єврейських колоністів почуття національної єдності і мовної спільності через запровадження івриту, створення в Палестині професійної школи й івритської академії, створення в Європі товариства з освоєння Палестини.

Програмне положення політичного сіонізму – утворення власної держави в Палестині – знайшло сприятливий ґрунт на Галичині, оскільки вже перша крайова сіоністська організація була створена у Львові ще 1893 р. як «Місцева група Союзу австрійських товариств для колонізації Палестини і Сирії Сіон»⁶⁷. Політична традиція так званої крайової політики галицьких сіоністів, незважаючи на ідеологічну риторичку, ґрунтувалася на засадах компромісу і визначалася формулою «do ut des» («даю, щоб і ти мені дав»), якою неєвреї докоряли євреям⁶⁸.

Унаслідок популяризації сіоністських ідей серед релігійних єврейських кіл на початку ХХ ст. в лоні сіоністів утворилася фракція «Мізрахі» (від «Мерхаз рухані» – «Духовний центр»), що згодом перетворилася на самостійну партійну організацію, в якій домінували релігійні цілі⁶⁹. Її основні програмні засади поєднували традицію з роботою, спрямованою на відродження Палестини, а це поширення релігійної свідомості, знань Талмуда, підтримка переселення євреїв до Ерец-Ісраелю⁷⁰. Подібні засадничі позиції – відродження національного вогнища в Палестині, однак із плеканням соціалістичних ідеалів – відстоювали прибічники ідей пролетарського сіонізму в Галичині й на Буковині у програмі Єврейської соціал-демократичної партії «Поалей Сіон»⁷¹. Етнополітичну мобілізацію єврейства в лавах цієї єврейської соціалістичної партії Соломон Гольдельман характеризував так: «...маса – перетворюється в націю [розрядка в оригіналі. – І. М.], яка себе починає пізнавати, як щось окреме, що пред'являє права на людське існування, яко новопосталий визначившийся організм серед других рівних йому і одноразово – від нього ріжних»⁷².

Одним із провідних у розвитку єврейського політичного руху в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст. був соціалістичний напрям. Ще в 90-х роках ХІХ ст. у Львові,

Дрогобичі і Стрию виникли робітничі гуртки «Світ», «Рівність», «Братство», в яких євреї-робітники брали активну участь. Вони й виступили ініціаторами створення в 1894 р. організації «Пролетаріат», метою якої була «політична просвіта робітників»⁷³. Єврейські соціалісти на Галичині впродовж 1890-х років входили до складу єдиної і формально інтернаціональної Соціал-демократичної партії Галичини і Сілезії (СДПГіС), яка чимраз виразніше набувала польського національного характеру. В 1897 р. на конгресі СДПГіС у Перемишлі висунули ідею створення самостійної єврейської робітничої партії Галичини, поштовхом до чого стало виникнення в 1897 р. у Вільнюсі Загального єврейського робітничого союзу (Бунд). Своє майбутнє етнічної групи Бунд та інші опоненти сіоністів бачили в її «вростанні» в місцевий етнополітичний організм як окремого етнічного сегмента. Галицькі бундівці своєю метою визначали повалення капіталістичного устрою, домагалися гарантування та захисту прав національних меншин і права народів на самовизначення⁷⁴. Єврейську соціал-демократичну партію (ЄСДП) Галичини (дещо пізніше – і Буковини) проголосили в 1905 р. Висхідні засади її ідеології – визнання факту окремішності єврейського народу, стійкості його національної самосвідомості, надання євреям національно-персональної автономії, спротив асиміляції, а також обстоювання засади класової боротьби. По суті, ЄСДП займала проміжне місце між двома «крайнощами», представленими пропольською, асиміляторською Єврейською секцією Польської соціал-демократичної партії та сіоністською «Поалей Сіон»⁷⁵.

Як бачимо, всі єврейські партії, які інституціонувалися на Галичині, захищали національно-персональну автономію (тобто об'єднання представників єврейської нації не за територіальною ознакою, а внаслідок індивідуального союзу без урахування місця проживання); запорукою автономії вони вважали гміну (кагал). Розбіжність партійних ідеологій відображала відсутність єдності всередині єврейської спільноти. Ставлення до ідеї відродження національної держави розмежовувало палестинофілів і тих, хто сподівався на позитивне розв'язання єврейського питання в Галуті. Єврейська громадськість не залишалася осторонь партійної структуризації, передумовою якої став імператив національного ренесансу єврейства на Галичині. Він, по-перше, визначав завдання відродження історичної батьківщини в Ерец-Ізраїль і, по-друге, домагався здобуття реального національного рівноправ'я в регіоні.

Отже, структура єврейства в Галичині була досить-таки диференційована, хоча для багатьох етнічних груп населення регіону вона здавалась єдиним станом. Однак, як свідчать джерела, економічні, соціальні, культурні та громадянські права євреїв були вкрай обмежені. Стосовно політичних прав, то єврейська спільнота взагалі їх не мала, хоча й виступала як частина міщанства, відособленого релігією та суспільним становищем. Упродовж історії єврейства на Галичині кінця XVIII – початку XIX ст. релігійно-етнічні спільноти постійно перебували в стані паралельного співіснування з «сусідськими» етносами, які проживали на цій території. В основу своєї діяльності єврейські етнічні товариства і політичні партії Галичини ставили турботу про виховання етнічної свідомості єврейського населення. Однак щораз

більша трансформація «затирала» старе ототожнення євреїв з юдаїзмом. За нових, сказати б, історичних умов (Габсбурзька монархія), «євреї» перестав бути тільки самоозначенням. Він був ще й витвором світської ідентичності, яку на значні групи людей, переважно засимільованих євреїв, накидали ззовні. Відчутним чинником, який і надалі розмежовував єврейські маси, були їхні суспільні ідеали. Адже саме дилема національного і соціального, класового стала своєрідним бар'єром, що відмежовував єврейську громадськість, яка шукала відповіді на численні запитання модерної доби по різних партійних таборах. На зламі ХІХ–ХХ ст. простежувався й інший підхід у визначенні діалектики національного ідеалу. Саме він зростав на паритетних засадах етнічного та соціального. Власне їхнє відображення у фокусі таких візріців розмежовувало євреїв Галичини, зумовивши утворення широкого спектра їхнього етнічного партійно-політичного представництва, для якого визначальними були факт відсутності Єврейської держави і проживання групи в іноетнічному оточенні.

Дилема тогочасного єврейства в Галичині полягала в тому, що галицьким євреям, по суті, і йти не було куди, якщо не брати до уваги міфологічну для багатьох із них землю – Ерец-Ізраель. Власне він і був тією площиною, в якій євреї по-різному змагалися за відновлення свого «дому буття», за не завжди сприятливих обставин виробляли механізми для збереження етнічної та культурної самоідентичності. Адже в певному сенсі євреї не становили нації, як, приміром, українці, поляки чи німці. А тому громадянське й економічне існування в Габсбурзькій монархії, зокрема на Галичині, залежало не від участі в етнонаціональній спільноті, як це було в неєвреїв (українців, поляків, німців) обраного хронотопу, а навпаки, від відсутності такого статусу. Тож за відсутності власних державностей, в умовах спільного проживання в Галичині християнських (українців, поляків, німців) та нехристиянських спільнот (євреїв) конфесійний чинник поглиблював почуття етноідентифікації серед населення багатоетнічного регіону.

Життя серед чужих та часто ворожих між собою етносів-сусідів ставило перед євреями Галичини нелегкий імператив: безпомилково визначити найсильнішого. Адже помилка могла мати й трагічні наслідки. Орієнтація на інтереси найсильнішої сторони гарантувала євреям виживання у межах, які визначав для них найсильніший. А що українці протягом своєї історії на Галичині найчастіше були слабшою стороною, то зрозуміло, що в усвідомленні групи виробився стійкий стереотип ворожого ставлення євреїв до українських інтересів, а тому вимагати від галицьких євреїв переходу на бік слабких означало вимагати від них неможливого, тобто відмови від основної умови виживання. Окрім способу життя, який євреї піддав-стрійської Галичини поділяв з неєвреями як громадянин, його життя складалося із визначених соціальних відносин, які він мав підтримувати; культурних процесів, які мав плекати; діяльності, в якій мусив брати участь; організацій, до яких потрібно було належати; побутових обставин, до яких треба було пристосовуватися; моральних і соціальних стандартів, за якими годилося жити євреєві. А тому за всі роки правління Габсбургів євреї у Галичині боролися за громадянське рівноправ'я

і суспільне визнання. Не менш важливою була нова внутрішньоєврейська дискусія про орієнтацію на конфесію чи національність.

1. Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003. С. 83.

2. Великий І. Історична генеза галицького єврейства. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2007. Ч. 48: Гебрейський усе-світ Галичини. С. 13, 15, 17; Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Івано-Франківськ, 2010. С. 111–112.

3. Жерноклеєв О. Національні меншини на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини (1900–1914 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 1999. Вип. II. С. 74, 79.

4. Герасименко М. П. Аграрні відносини в Галичині. Київ, 1959. С. 111; Brawer A. Galizien. Wie es an Österreich kam. Wien, 1910. S. 10.

5. Монолатій І. Евреи и немцы – жители сельскохозяйственных колоний Галиции (конец XVIII – начало XX вв.). *Материалы Восьмой Ежегодной Международной Междисциплинарной конференции по юдаике*. Москва, 2001. С. 58–59; Монолатій І. Патент толерантності австрійського імператора Йосифа II и галиційские євреї. *Проблеми єврейської історії*. Москва, 2008. Ч. 1. С. 122, 125; Grodzinski S. The Jewish Question in Galicia: The Reforms of Maria Theresa and Joseph II, 1772–1790. *Polin. Studies in Polish Jewry* / ed. by I. Bartal, A. Polonsky. London, 1999. Vol. 12: Focusing on Galicia: Jews, Poles and Ukrainians 1772–1918. P. 63, 69.

6. Buzek J. Wpływ polityki żydowskiej rządu austriackiego w latach 1772–1788 na wzrost zaludnienia żydowskiego w Galicji. Kraków, 1903. S. 167; Ochs D. Die Aufklärung der Juden in Galizien 1772–1848. Wien, 1937. S. 20.

7. Вовчко М. Соціальна інтеграція галицьких євреїв у другій половині XIX – на початку XX століття: вихід із гетто й розселення в міському просторі. *Judaica Ukrainica* / ed. V. Chernoiivanenko, Sh. Stampfer. Kyiv, 2015. Vol. 4. С. 69.

8. Жерноклеєв О. Національні меншини... С. 79–80.

9. Драк М. Східна Галичина: національний склад населення міст та містечок (1880–1910 рр.). *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: зб. наук. статей*. Чернівці, 2004. Ч. 2. С. 278; Bihl W. Die Juden. *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918) / herausgegeben von A. Wandruszka und P. Urbanitsch*. Wien, 1980. Band III: Die Völker des Reiches. 2. Teilband. S. 884–886.

10. Там само.

11. Bihl W. Die Juden. S. 885.

12. Драк М. Східна Галичина... С. 281; Монолатій І. Разом, але майже окремо.... С. 446, таб. 27.

13. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Київ, 2006. С. 340.

14. Жерноклеєв О. С. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). Івано-Франківськ, 2006. С. 66.

15. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні... С. 340.

16. Еврейская энциклопедия. С.-Петербург, 1912. Т. 6: Галиция. С. 95–98.

17. Погребинская И. Современный методологический подход к проблеме украинско-еврейских отношений (конец ХІХ – начало ХХ веков). *Євреї в Україні: історія, культура, традиції*. Київ, 1997. С. 217.
18. Bihl W. Die Juden. S. 914; Монолатій І. Разом, але майже окремо... С. 151.
19. Wróbel P. Zarys dziejów Żydów na ziemiach polskich w latach 1880–1918. Warszawa, 1991. S. 53.
20. Погребинська І., Гон М. Євреї в Західноукраїнській Народній Республіці (до проблеми українсько-єврейських взаємин). Київ, 1997. С. 13.
21. Монолатій І. Громадянське рівноправ'я в обмін на етнічне самозречення: інтеграція євреїв Галичини в Габсбурзьку державу. *Judaica Ukrainica* / ed. V. Chernoiwanenko, C. Blackmer. Kyiv, 2014. Vol. 3. С. 39, 57.
22. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті ХVІІІ – на початку ХХ ст. Збірник документів та матеріалів / упоряд.: О. Добржанський, М. Кушнір, М. Никирса. Чернівці, 2007. С. 45, 48–49.
23. Монолатій І. Патент толерантности... С. 116.
24. Śliż M. Galicyjscy Żydzi na drodze do równouprawnienia 1848–1914. Aspekt prawny procesu emancypacji Żydów w Galicji. Kraków, 2006. S. 67.
25. Grodzinski S. The Jewish Question in Galicia... P. 63–69.
26. Єврейське населення... С. 21.
27. Śliż M. Galicyjscy Żydzi... S. 109–123.
28. Ibid. S. 77.
29. Państwowa ustawa o prawie stowarzyszania się z 15 listopada 1867 r. *Dziennik Ustaw Państwowych*. Lwów, 1867. Nr. 134. S. 2–3.
30. Żundul J. Państwo w Państwie? Autonomia narodowo-kulturalna w Europie Środkowowschodniej w XX wieku. Warszawa, 2000. S. 121–122.
31. Śliż M. Galicyjscy Żydzi... S. 84.
32. Державний архів Чернівецької області (далі – Держархів Чернівецької обл.). Ф. 325. Оп. 1. Спр. 1532. Арк. 1.
33. Законъ зъ дня 21 Марта 1890, дотычно упорядкованѣя внѣшнихъ правныхъ относинъ сполчности вѣры жидовскои. *Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краѣвъ въ державной думѣ заступленыхъ*. Рочникъ 1890. Вѣдень, 1890. С. 109, 112.
34. Dziadzio A. Monarchia Konstytucyjna w Austrii 1867–1914. Kraków, 2001. S. 239–241.
35. Stourzh G. Czy Żydzi w dawnej Austrii uznawani byli za narodowość? *Ze sobą, obok siebie, przeciwko sobie: Polacy, Żydzi, Austriacy, Niemcy w XIX i na początku XX wieku*. Kraków, 1995. S. 73–81; Dziadzio A. Monarchia Konstytucyjna... S. 59–88.
36. Adamczyk M. J. Edukacja a przeobrażenia społeczności żydowskiej w monarchii habsburskiej 1774–1914. Wrocław, 1998. S. 58–65.
37. Ibid. S. 86–88.
38. Śliż M. Galicyjscy Żydzi... S. 53–54, 98.
39. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). Ф. 146. Оп. 51-а. Спр. 539. Арк. 17–21.
40. Там само. Арк. 13–16.
41. ЦДІАЛ України. Ф. 178. Оп. 1. Спр. 3647. Арк. 3, 5зв., 8, 11.
42. Там само. Оп. 2. Спр. 3717. Арк. 40–42.

43. Там само. Оп. 4. Спр. 24. Арк. 2, 4, 4зв.
44. Zbiór najważniejszych okólników zasadniczych Rady Szkolnej Krajowej. Lwów, 1895. T. 2. Nr. 364. S. 148–149.
45. Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.). Ф. 294. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 2, 3, 4зв, 13зв, 23, 31.
46. Mendelsohn E. Jewish Assimilation in L'viv: The Case of Wilhelm Feldman. *Nationbuilding and the Politics of Nationalism. Essays on Austrian Galicia* / ed. A. S. Markovits and F. E. Sysyn. Cambridge, 1989. P. 96.
47. Лентоха Б. Газета львівських євреїв «Chwila». *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2008. Ч. 51: Гебрейський Львів. С. 263.
48. Мацежинський В. Л. Розвиток преси у Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст. *Галичина* (м. Івано-Франківськ). 2004. № 10. С. 100.
49. Лентоха Б. Газета львівських євреїв «Chwila». С. 263; Мацежинський В. Л. Розвиток преси у Галичині... С. 100.
50. Гон М. Галичина кінця XIX – початку XX ст.: формування єврейського сегменту політичної системи Австро-Угорщини. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Рівне, 2008. Вип. 13. С. 179, 180; Monolatii I. Powstanie oraz działalność żydowskich partii politycznych i organizacji obywatelskich w Galicji Wschodniej na przełomie XIX i XX w. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*. 2018. T. X. S. 334–356.
51. Mendelsohn E. Żydzi Europy Środkowo-Wschodniej w okresie międzywojennym. Warszawa, 1992. S. 72.
52. Монолатій І. Регіональне, етнокультурне та ідейно-політичне розмаїття західноукраїнських земель у складі монархії Габсбургів. *У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скінетрами Романових і Габсбургів* / кер. В. Столяренко. Харків, 2016. С. 63, 68–69.
53. Монолатій І. Єврейський дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери (кінець XIX – початок XX ст.). *Judaica Ukrainica* / ed. V. Chernoiivanenko. Kyiv, 2012. Vol. 1. С. 77.
54. Nussenblatt T. Syjonizm w Małopolsce Wschodniej przed Teodorem Herzlem. *Chwila* (Lwów). 1931. 10 czerwca. S. 7.
55. Wróbel P. Zarys dziejów Żydów... S. 61.
56. Держархів Івано-Франківської обл.. Ф. 8сч. Оп. 1. Спр. 44с. Арк. 23–24; Там само. Оп. 3. Спр. 1091. Арк. 95, 97, 104–109.
57. Ruppin A. Die Juden der Gegenwart. Eine Sozialwissenschaftliche Studie. 3. unveränderte Auflage. – Berlin, 1920. S. 242–245.
58. Гон М. Галичина кінця XIX – початку XX ст. ... С. 181.
59. Смольский И. Зарождение и развитие сионизма в Галиции в конце XIX – начале XX вв. *Материалы Одиннадцатой ежегодной международной междисциплинарной конференции по иудаике*. Москва, 2004. Ч. 1. С. 407.
60. ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 58. Спр. 3047. Арк. 5, 6, 12, 26, 30.
61. Kirton J. Do dziejów asymilacji i sionizmu w Galicji (1880–1892). *Moriach*. 1906. Nr. 12. S. 314.
62. ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 58. Спр. 3056. Арк. 45зв, 56; Там само. Спр. 3058. Арк. 5, 43–47, 63.
63. Feldman W. Asymilatorzy, syoniści i Polacy. Lwów, 1894. S. 21.
64. Landau M. Geschichte des Zionismus in Oesterreich-Ungarn. Wien [б. п. в.]. S. 41, 42.

65. Монолатій І. Єврейський дискурс... С. 83.
66. Маламед В. У боротьбі за рівноправність та національне відродження (1848–1918 рр.). *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2008. Ч. 51: Гебрейський Львів. С. 66–67; Монолатій І. Євреї в імперії Габсбургів (1772–1918 рр.). *Нариси з історії та культури євреїв України* / упоряд., ред. Л. Фінберг, В. Любченко. Київ, 2005. С. 110–111.
67. ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 58. Спр. 441. Арк. 1, 2; Там само. Спр. 3046. Арк. 16, 23, 34, 56, 72.
68. Монолатій І. Єврейський дискурс... С. 91; Монолатій І.. Українсько-єврейський етно-політичний діалог на західноукраїнських землях (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Українська орієнталістика: спеціальний випуск з юдаїки* / ред. І. Срібняк. Київ, 2011. С. 243–276.
69. Гон М. Галичина... С. 181.
70. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 2сч. Оп. 3. Спр. 1091. Арк. 24, 30; Там само. Ф. 8сч. Оп. 1. Спр. 44с. Арк. 1–3.
71. Там само. Ф. 8сч. Оп. 1. Спр. 109с. Арк. 4; Там само. Спр. 361. Арк. 5; Держархів Чернівецької обл. Ф. 325. Оп. 1. Спр. 1537. Арк. 1,2.
72. Гольдельман С. Листи жидівського соціал-демократа про Україну: Матеріяли до історії українсько-жидівських відносин за часів революції. Відень, 1921. С. 11.
73. Монолатій І. Євреї в імперії Габсбургів... С. 111.
74. Жерноклеєв О. С. Національні секції... С. 324, 325, 333.
75. Держархів Івано-Франківської обл. Ф. 69сч. Оп. 1. Спр. 3с. Арк. 2; Там само. Оп. 2. Спр. 446с. Арк. 163–165; Там само. Оп. 1. Спр. 361. Арк. 5, 7зв.

Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

**РУСЬ, МАЛОРОСІЯ, УКРАЇНА:
ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ
У ПОШУКАХ ВЛАСНОГО ІМЕНІ
(XIX – перша половина XX століть)**



Львів-2021

УДК 316.347
ББК 63.5(4)Укр

Русь, Малоросія, Україна: галицькі українці у пошуках власного імені (XIX – перша половина XX століття) / Наук. ред. Орлевіч І.; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії. – Львів: Логос, 2021. – 464 с.

Через призму етнонімічних характеристик розкрито особливості національної ідентифікації галицьких українців у XIX – першій половині XX ст., які віддзеркалювали соціально-політичну та етнокультурну ситуацію в краї. Проаналізовано дискурс щодо вибору назви для означення українського народу в середовищі різних політичних течій, духовенства, наукових кіл, молодіжних товариств тощо. Показано, як зі зростанням національної самосвідомості терміни «русини», «руський», «руський», «русини», «русини» замінялися стосовно представників українства на галицьких теренах, напередодні та в роки Першої світової війни, а ще більше – української революції 1917–1921 рр. поступово витісняються етнонімом «українець», що й стає назвою сучасної української нації. Поступову заміну терміна «русини» відповідником «українець» в означенні українців Галичини допомагають розкрити назви, отримані від інших народів – поляків, німців, євреїв та ін., котрі також населяли цей край.

Для істориків, політологів, філологів, а також усіх, хто цікавиться історією України.

Rus, Malorossia, Ukraine: Galician Ukrainians in search of their own name (19th – first half of 20th) / Scientific editor Orlevych I.; I. Krypiakivych Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine; Institute of Religious Studies – branch of the Lviv Museum of the History of Religion. – Lviv: Logos, 2021. – 464 p.

The features of Galician Ukrainian national identity in the 19th – first half of the 20th century which reflected the socio-political and ethnocultural situation in the region are investigated from the perspective of ethnonymic characteristics. The discourse on choosing a name to describe the Ukrainian people among different political trends, clergy, academia, youth associations is analyzed. It is shown how with the growth of national self-consciousness the terms «Ruthenian», «Rus'kyi», «Ruskyi» that were used in the 19th century to refer to Ukrainian people in Galicia, before and during the First World War, and even more – during the Ukrainian revolution of 1917–1921 were gradually replaced with the ethnonym «Ukrainian», which became the name of the modern Ukrainian nation.

The names received from other peoples – Poles, Germans, Jews, etc., who also inhabited this region help to reveal the gradual replacement of the term «Ruthenian» with the equivalent «Ukrainian» to refer to Ukrainians in Galicia.

For historians, political scientists, philologists, as well as anyone interested in the history of Ukraine.

Відповідальні за випуск: Орест Малиць, Марія Омелюк, Ігор Соляр

Рецензенти: д.і.н. Ігор Райківський, д.і.н. Олександр Ресніт,
д.і.н. Олександр Добжанський

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

ISBN 978-966-7379-93-3

© Інститут релігієзнавства – філія
Львівського музею історії релігії, 2021
© Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України, 2021
© Авторів статей, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
РОЗДІЛ I. НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИННИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ	13
Роман Галик НАЦІОНАЛЬНА СЕМІОТИКА ТА СУСПІЛЬНА МІФОЛОГІЯ.....	13
Леонід Зашкільняк ОБРАЗ ГАЛИЧИННИ В УЯВЛЕННЯХ УКРАЇНЦІВ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	42
Олександр Седляр «МНІ АВСТРИЙСЬКІ РУСНИНІ, ПІВНІЧНІ ТІРОЛЬЦІ»: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГАЛИЦЬКИХ АВСТРУСУСІНІВ	60
Адам Сейонтек ІСТОРІЯ ПОНЯТТЯ «GENTE RUTHENI, NATIONE POLONI» В ГАЛИЧИНІ XIX СТОЛІТТЯ	87
1.1. УКРАЇНСЬКІ ТОВАРИСТВА, ПАРТІЇ, ЇХНІ ЛІДЕРИ ТА ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОТОТОЖНОСТІ	
Ірина Орлевіч РУСОФІЛЬСЬКА ТЕЧІЯ	103
Павло Артимішин УКРАЇНОФІЛЬСЬКІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СЕРЕДОВИЩА	129
Володимир Пашук ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»	153
Олександра Киричук ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ МОВНИХ ПРОЦЕСІВ XIX СТОЛІТТЯ В ГАЛИЧИНІ: СЛОВ'ЯНО-РУСЬКА, «ОБЩЕРУСЬКА» ЧИ УКРАЇНСЬКА МОВИ?	166
1.2. КОНФЕСІЙНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРЕКО-КАТОЛІКІВ У XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ	
Натазія Колб ДИСКУСІЯ ЩОДО НАЗВИ ЦЕРКВИ Й ОБРЯДУ	190
Назар Кісь ЗАХІДНИКИ І ВОСТОЧНИКИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ. ВІЗАНТИНИЗМ І ВІЗАНТИНИЗАЦІЯ.....	216
1.3. ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	
Натазія Мисак ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЖСАМОСТІ В ГІМНАЗІЙНОМУ ТА СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩАХ	229
Ярослав Кондрач СПОРТИВНІ ТОВАРИСТВА (НА ПРИКЛАДІ ОРГАНІЗАЦІЙ «СОКІЛ» ТА «СІЧ»)	259
Олег Павлишин 1.4. «ЛАТИННИКИ» СХІДНОЇ ГАЛИЧИННИ ПЕРЕД ВИБОРОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (СЕРЕДИНА XIX – ПЕРША ЧВЕРТЬ XX СТОЛІТТЯ)	269
Леонід Зашкільняк 1.5. ОБРАЗ ПОЛЬЩІ І ПОЛЯКІВ У СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	302

РОЗДІЛ 2.	
МІЖ ПРОТИСТОЯННЯМ І ПОРОЗУМІННЯМ З ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	312
<i>Іван Зук</i> УКРАЇНЦІ В ДРУГІЙ РІЧІ ПОСПОЛІТІЙ.....	312
<i>Ірина Орлевиц</i> ІНКОРПОРАЦІЯ РУСОФІЛЬСТВА У ПОЛІТИЧНЕ ПОЛЕ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	332
<i>Ліліана Гентош</i> ОФІЦІЙНА НАЗВА ТРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ПИТАННЯ ТИТУЛУВАННЯ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПОЛІТИКА УРЯДУ ПОЛЬЩІ ТА ПІДХІД ВАТИКАНУ.....	347
РОЗДІЛ 3.	
НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИННИ ГАЛИЧИННИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	358
<i>Іван Монастирський</i> «ТРУД ЗАГАНЬ НА УТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЖСАМОСТІ»: ПОЛЯКИ НА ГАЛИЦЬКИХ ТЕРЕНАХ.....	358
<i>Іван Монастирський</i> «ДАЮ ТОБІ, ЩОБ І ТИ ДАВАВ»: СВРЕЙСТВО ГАЛИЧИННИ.....	375
<i>Іван Монастирський</i> «ЖИТИ І ДАВАТИ ЖИТИ ІНШИМ»: ГАЛИЦЬКІ НІМЦІ.....	394
РОЗДІЛ 4.	
УКРАЇНЦІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИННИ У ВИСВІТЛЕННІ ЗАРУБІЖНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ ТА ПРЕСИ.....	409
<i>Тимофій Гавришин</i> ЕТНОНИМИ «RUTHENEN» ТА «UKRAINER» У ПОДРОЖНИХ РЕПОРТАЖАХ І ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ЙОЗЕФА РОТА.....	409
<i>Марія Клопова</i> РОСІЙСЬКА ПРЕСА ПРО СХІДНУ ГАЛИЧИНУ ТА ЇЇ НАСЕЛЕННЯ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	427
ПІСЛЯМОВА.....	438
АНОТАЦІЇ (англ.).....	442
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ ТА ВИДАВЦІВ.....	459

CONTENTS

FOREWORD	7
CHAPTER 1.	
NATIONAL IDENTITIES OF GALICIA IN THE 19th – EARLY 20th CENTURIES	13
<i>Roman Holyk</i> NATIONAL SEMIOTICS AND SOCIAL MYTHOLOGY.....	13
<i>Leonid Zashkilniak</i> THE IMAGE OF GALICIA IN THE UKRAINIAN'S REPRESENTATIONS IN THE 19th – EARLY 20th CENTURIES	42
<i>Oleksandr Sedliar</i> «WE ARE AUSTRIAN RUTHENIANS, NORTHERN TYROLS»: NATIONAL IDENTITY OF GALICIAN AUSTRO-RUTHENIANS.....	60
<i>Adam Świątek</i> HISTORY OF THE TERM «GENTE RUTHENI, NATIONE POLONI» IN GALICIA OF THE 19th CENTURY	87
1.1. UKRAINIAN SOCIETIES, PARTIES, THEIR LEADERS AND ISSUES OF NATIONAL IDENTITY	
<i>Iryna Orlevych</i> RUSSOPHILE MOVEMENT	103
<i>Pavlo Artymyshyn</i> UKRAINOPHILE SOCIO-POLITICAL ENVIRONMENTS	129
<i>Volodymyr Pashuk</i> PROSVITA SOCIETY	153
<i>Oleksandra Kyrychuk</i> THE INFLUENCE OF POLITICAL FACTORS ON THE LANGUAGE PROCESSES OF THE 19th CENTURY IN GALICIA: SLAVIC-RUTHENIAN, «ALL-RUTHENIAN» OR UKRAINIAN?	166
1.2. CONFESSIONAL AND NATIONAL ASPECTS OF SELF-DETERMINATION OF UKRAINIAN GREEK CATHOLICS IN THE 19th – EARLY 20th CENTURIES	
<i>Nataliia Kolb</i> DISCUSSION ON THE NAME OF THE CHURCH AND THE RITE	190
<i>Nazar Kis'</i> WESTERNERS AND EASTERNERS IN THE FIRST HALF OF THE 20th CENTURY	216
1.3. IDENTIFICATION OF UKRAINIAN YOUTH	
<i>Nataliia Mysak</i> FORMATION OF NATIONAL IDENTITY IN THE GYMNASIUM AND STUDENT ENVIRONMENTS	229
<i>Yaroslav Kondrach</i> SPORTS SOCIETIES (ON THE EXAMPLE OF THE ORGANIZATIONS «SOKIL» AND «SICH»)	259
<i>Oleh Pavlyshyn</i> 1.4. THE «LATYNNYKY» OF EASTERN GALICIA BEFORE CHOOSING A NATIONAL IDENTITY (MID-19th – THE FIRST QUARTER OF THE 20th CENTURY)	269
<i>Leonid Zashkilniak</i> 1.5. THE IMAGE OF POLAND AND POLES IN THE PUBLIC CONSCIOUSNESS OF GALICIAN UKRAINIANS ON THE EVE OF THE FIRST WORLD WAR	302

formed their conflicts in many ways. For the most part, political actors in the Polish ethnic community represented institutionalized forces that competed and/or clashed. Therefore, ethno-political processes in Galicia, where side by side cohabited groups of different status, which in the case of Ukrainians and Poles in Eastern Galicia during the first decade of the 20th century evolved from an ethnic minority to a state ethnic group, not driven to integration, rather on the contrary. The reason for this is the conflict over the territory, which created the socio-political background on which the old ethno-social confrontation became new, the sociocultural distance between the «nobles» (Polish) and «peasants» (Ukrainian) cultures became more stable, and the ethno-psychological alienation increased.

Keywords: Poles, Galicia, Habsburg Monarchy, ethnicity, identity

Ivan Monolati

“I give, so that You may give”: the Galician Jews

The Jewish community played a prominent role in the ethnocultural and ethno-religious development of Galicia, since Jews here caused not only a significant part in the ethnic composition of the population, but also actual dominance in the economic and socio-political spheres. The integration of Galician Jewishness into the Habsburg Monarchy took place in three directions: communicative-linguistic, political-legal and socio-economic. Ethnic / denominational factor had a decisive influence on each of them. The state designed a unified information space and a German-speaking environment in the context of diversity of cultures and declared tolerance.

It was supplemented by the requirement of forming a population loyal to the ruling dynasty and reducing ethnicities who would be dissatisfied with the actions of central and local authorities – political and legal integration. Achievement of competitiveness and social mobility by each member of the society provided for socio-economic integration.

Jews remained one of the prominent ethnic actors in Galicia, and the factor of their ethno-political mobilization, driven primarily by the activity of their political parties, was an apparent witness of the Jewish community's transformation into an ethnic group to protect their group rights. Jewish political parties united the profession of methods of protecting the rights of their own ethnic group, the demands of actual equality in political and social spheres, the settlement of cultural harassment, etc. Therefore, the settlement of the Jewish national issue, despite the dispersion of Jews, their ethno-confessional identity and social unstructured, was interpreted as the alpha and omega of political orientations of ethnic political parties of different (autonomist, right, left) directions. In their programmatic requirements, protective strategies prevailed in general – both those who sought the revival of the nation-state and those who opposed the idea of Zionism. The Zionist Party strategy therefore combined the fostering of the ethnic «I» of Jews in Galicia in a multi-ethnic society while simultaneously preparing the group members to return to their historic homeland. The strategy of so-called synthetic Zionism – a combination of «Palestinian» work with regional (Galician) – was aimed at strengthening the ethnic identity of Jews, overcoming assimilationist tendencies in the bosom of the group, preparing human resources for the future state-building

Keywords: Jews, Galicia, Habsburg Monarchy, Zionism, diaspora, ethnicity, identity

Ivan Monolati

“To live and to give to live to others”: the identities of the Galician Germans

A significant role in the historical genesis of Galicia was played by the German community, which holds a prominent position among other ethnic groups, which significantly influenced the

formation of the outlook and European mentality of the Galician people. Germanism and its culture coexisted alongside and in close connection with the spiritual and cultural heritage of other ethnicities of the region. These relationships developed at the collective and personal levels. The forms of political expression of the German group in Galicia were dictated by declarations of freedom of religion, independence of the exercise of civil and political rights from religious affiliation (Catholics – Protestants). German ethno-confessional communities were one of the important factors that not only created a sense of unity among the German population of Galicia, but also significantly contributed to their preservation of their national identity in the conditions of prolonged stay in a foreign environment. The development of German ethno-confessional communities in Galicia has not developed into religious intolerance and political strife. However, the German diaspora in Galicia and in particular its institutions were the most marginalized subjects of ethno-political processes. And because its political initiative was delayed and limited only by economic aspirations, it was determined by a persistent political amorphous nature. Not opposing the Habsburg monarchy and authorities in Galicia, the Germans tried to maintain their own ethnic identity, and therefore the German community manifested outward «ew» – feelings, promoting the presence of interethnic socio-cultural distance and distinguishing the strategy and tactics of protecting its national interests.

Keywords: Germans, Galicia, Habsburg Monarchy, diaspora, ethnicity, identity

Chapter 4. UKRAINIANS OF EASTERN GALICIA IN THE COVERAGE OF FOREIGN PRESS

Tymofii Havryliv

Ethnonyms “Ruthenen” and “Ukrainer” in travel reports and journalistic texts by Joseph Roth

For the first time in the history of scientific research on the work of the Austrian writer and journalist, a native of Galicia, Joseph Roth, a comprehensive analysis of his “Ukrainian” reports was made. For the first time, these texts were grouped together and explored the use of the ethnonyms «Ruthenen» and «Ukrainer», as well as derivatives thereof and related tokens. The narrower and broader contexts of their application are considered. This article introduces significant touches to the image of Ukrainians and Ukraine in the twenties and thirties of the last century. The use of lexemes to designate Ukrainians and the use of the corresponding derivatives relates to the specific situation that is being reported. Most often Joseph Roth uses the names “Ukrainians” and “Ruthenians”. He speaks of the Ukrainians in general, while “Ruthenians” only appear in “Galician” reports. When using different ethnonyms, both lexical-semantic and stylistic nuances must be taken into account. Roth's interest in the Ukraine is constant, diverse and spans a very long period from 1920, when «Ukrainomanie» appeared in the Neue Berliner Zeitung on December 13th, to 1939, when the newspaper Pariser Tageszeitung has published «Der ukrainian Nationalismus – a German patent». The reports do not represent a uniform picture of Ukraine. They trace the political development and they are in each case situation-related. While Roth expressed his sympathy for the «Ukrainian revolution» in earlier reports and pleaded for the right of Ukrainians to self-fulfillment in political and cultural politics, he criticized Ukrainian nationalism in his last Ukrainian report.

Keywords: ethnonyms “Ruthenen” and “Ukrainer”, travel reports, journalistic texts, Joseph Roth

Наукове видання

**РУСЬ, МАЛОРОСІЯ, УКРАЇНА:
ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ
У ПОШУКАХ ВЛАСНОГО ІМЕНІ
(XIX – перша половина XX століть)**

Науковий редактор Ірина Орлевич

*Літературний редактор Віталія Станкевич
Макетування Микола Барановський
Упорядник науково-технічного апарату Оксана Рак
Коректор Оксана Чайковська
Англомовні анотації Павло Артимичин*

Підписано до друку з готових діапозитивів 27.04.2021.
Формат 70×100/16. Папір офсетний №1. Гарнітура Times.
Обл.- вид. арк. 34,1.
Наклад 300 прим. Замовлення № 08/02.

Друк ТзОВ «Простір-М»
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, м. Львів, вул. Чайковського, 8
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir.druk@gmail.com